

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze bakalářské práce

Hodnocení možností rozvoje zemědělství v horské oblasti

Romana POLANECKÁ

vedoucí: prof. Ing. Jaroslav Homolka, CSc.

© 2015 ČZU v Praze

SOUHRN

Bakalářská práce charakterizuje zemědělství jako odvětví národního hospodářství, přičemž podíl zemědělského sektoru na celkovém hrubém domácím produktu v běžných cenách činil v roce 2013 3,1 %. Věnuje se hlavním zásadám a cílům ekologického zemědělství stanovených zákonem a zaměřuje se na hospodaření v méně příznivých horských a podhorských oblastech, ve kterých se nachází nejvíce ekofarem zaměřených na rostlinnou a živočišnou produkci. Hodnotí možnosti diverzifikace do zemědělské i nezemědělské činnosti. Detailněji se zabývá „Společnou zemědělskou politikou“ v obou programovacích obdobích, možnostmi plošných a investičních dotací a podmínkami pro jejich čerpání. Vlastní práce analyzuje výsledky dvou ekologicky hospodařících farem na Šumavě, hodnotí jejich přístup k hospodaření a popisuje možnosti dalšího rozvoje s konkrétními doporučeními.

Klíčová slova: ekologické zemědělství, farma, hospodaření, dotace, méně příznivé oblasti, horské oblasti, diverzifikace, chov ovcí, chov skotu, produkce.

ÚVOD

Hospodaření v horských a podhorských oblastech je historicky poznamenáno odsunem německého obyvatelstva po roce 1945, následnou kolektivizací, přílivem obyvatelstva bez vztahu k hlavnímu výrobnímu faktoru zemědělství, k půdě. Velkostatky se dostávají do vlastnictví státu a mají statut státních statků. Po roce 1989 dochází k transformaci vlastnických vztahů a uvědomění si potřeby zachování zemědělské výroby, nutnosti obnovení kulturní krajiny, ochrany životního prostředí a regionálního rozvoje za pomoci dotačních podpor. Vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004 znamená možnosti získání investičních a provozních dotací, ale i omezení formou regulačních a poloregulačních opatření, definovaných ve Společné zemědělské politice.

CÍL PRÁCE

Cílem práce je zhodnocení přístupu vybraných farem k hospodaření v horské a podhorské oblasti a možnostem diverzifikace v rámci zemědělské i nezemědělské činnosti.

Dílčím cílem vlastní práce je stanovení možných doporučení v rámci daných podmínek, především co se týká využití jejich potenciálu ke zlepšení úrovně hospodaření, rozložení rizik a výhledu do budoucnosti.

METODIKA

Teoretická část práce je zaměřena na studium odborné literatury a příslušných právních norem. V jejím rámci byly absolvovány konzultace s experty z Ministerstva zemědělství, s odborníky z Ústavu zemědělské ekonomiky a informací a se soukromě hospodařícími zemědělci.

Praktická část obsahuje charakteristiku dvou vybraných subjektů, přičemž postup práce je induktivní. Oba subjekty nejsou v bakalářské práci uvedeny pod svým názvem. Jde o záměrnou anonymitu s ohledem na požadavek majitelů z důvodu zachování obchodního tajemství. Práce se zabývá rozbořem charakteristiky hospodaření farem v horské oblasti s možností na základě studia konkrétních případů dojít k obecnějším doporučením. Vzhledem k tomu, že hospodářská činnost farem je limitována příslušnými právními předpisy, mimo jiné ve vztahu k životnímu prostředí, jsou jako zdroje podkladových údajů použity nejen data o hospodaření vybraných farem, ale i pravidla Společné zemědělské politiky EU. Údaje týkající se přímých plateb, národních doplňkových plateb, programů strukturální podpory a programu rozvoje venkova byly čerpány z interních zdrojů Ministerstva zemědělství. Poskytnutá data jsou zpracována za období od roku 2011 do roku 2013. Základními metodami při zpracování bakalářské práce jsou SWOT analýza, finanční analýza a komparace.

LITERÁRNÍ REŠERŠE

Teoretická část obsahuje seznam platných právních předpisů, které definují podmínky pro osoby podnikající v ekologickém zemědělství včetně kontrolního systému. Popisuje dvě hlavní funkce zemědělství. Produkční, jejímž cílem je produkce potravin a mimoprodukční, ekologickou, jejímž cílem je ochrana složek životního prostředí. Podrobněji se věnuje hospodaření v horských a podhorských oblastech a vymezuje tři kategorie méně příznivých oblastí. Největší ekofarmy se nacházejí v pohraničních horských oblastech a tvoří 60 % ploch v ekologickém zemědělství. K 31. 12. 2013 hospodařilo ekologicky 3 926 zemědělců, a to na celkové výměře 493 896 ha, která představuje podíl 11,7 % z celkové výměry zemědělského půdního fondu s hlavním podílem trvalých travních porostů ve výši 412 158 ha. Charakterizuje základní znaky zemědělské půdy, jejíž výměra byla k 31. 3. 2013 4,220 mil. ha, což představuje 54 % z celkové rozlohy státu. Práce popisuje tři typy diverzifikační strategie, které mají pro farmáře ekonomický přínos. V roce 2013 se nezemědělským činností věnovalo pouze 5 % farem, přičemž největší zastoupení měla agroturistika.

VLASTNÍ PRÁCE

Na základě poskytnutých dat je provedena **komparace obou farem**, z které vyplývá, že obě farmy patří do stejného klimatického regionu. Farma A leží ve vyšší nadmořské výšce, s vyšší svážitostí a s vyšším úhrnem srážek. Farma A vlastní 157 ha pozemků, hospodaří na 137 ha, z toho vlastní 154,5 ha a 2,5 ha má v pronájmu. Farma B hospodaří na 53 ha, z toho vlastní 10 ha a 43 ha má v pronájmu (tržní cena pronájmu je 2000,- Kč/ha). Srovnání výměry pozemků farem ukazuje, že farma B hospodaří na 33,76 % z celkové výměry farmy A. Farma A hospodaří z 98,41 % na vlastních pozemcích, farma B hospodaří na vlastních pozemcích z 18,87 %. Výčet podnikatelských aktivit v tabulce ukazuje na volbu vhodné strategie farmy A, jejímž cílem je rozložení rizika na chov ovcí, skotu a na provozování agroturistických služeb.

Hlavní podnikatelské činnosti farem

Farma A	Farma B
Rostlinná výroba	Rostlinná výroba
Živočišná výroba – chov skotu, chov ovcí	Živočišná výroba – chov skotu
Provozování služeb	

Počet základního stáda skotu farmy A se v letech 2011 – 2013 pohyboval v rozmezí od 24 do 28 ks, počet základního stáda ovcí v rozmezí 328 – 340 ks. Počet základního stáda skotu farmy B se pohyboval v letech 2011 – 2013 v rozmezí 31 – 35 ks.

V níže uvedené tabulce jsou uvedeny ekonomické ukazatele farmy A a farmy B, ze kterých vychází **finanční analýza**. U obou subjektů jsou uvedeny ukazatele celkových příjmů, celkových výdajů a jejich rozdíl. Pokud jde o příjmy, bude hodnocena jedna jejich složka, kterou jsou dotace. U farmy A jsou navíc uvedeny příjmy z prodeje vlastních výrobků, které jsou dále rozděleny na příjmy z prodeje ovcí a skotu, a příjmy z poskytovaných služeb.

Z analýzy firmy A vyplynulo, že dochází k růstu příjmů z prodeje vlastních výrobků. Z uvedených dat vyplývá markantní nárůst příjmů z prodeje skotu, který ještě v roce 2011 činil na celkových příjmech méně než 1 % a v roce 2013 to bylo už 16,14 %. Naopak k mírnému poklesu dochází u příjmů ze služeb. Pokud jde o dotace, jejich podíl se za uvedené roky mírně zmenšuje z původních 70,75 % v roce 2011 na 61,78 % v roce 2013.

Z analýzy firmy B vyplynulo, že podíl dotací na celkových příjmech farmy B je každoročně na přibližně stejné úrovni. V roce 2011 činil podíl dotací na celkových příjmech 71,73 %, v roce 2012 75,03 % a v roce 2013 69,05 %.

Finanční analýza prokázala, že hlavním zdrojem příjmů farem jsou poskytnuté dotace a pohybují se po dobu tří let ve výši okolo 70% z celkových příjmů.

Přehled příjmů a výdajů farmy A a farmy B v tis. Kč

Farma A	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Příjmy celkem	3491	3798	4194
z toho příjmy z prodeje vlastních výrobků a služeb	1021	1223	1603
z toho příjmy z prodeje z vlastních výrobků	597	831	1177
z toho příjmy z prodeje ovcí	380	435	402
z toho příjmy z prodeje skotu	30	286	677
z toho příjmy ze služeb	424	392	426
z toho dotace	2470	2575	2591
Výdaje celkem včetně pojistného	2762	2503	2571
Rozdíl mezi příjmy a výdaji	729	1295	1623
Farma B	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Příjmy celkem	1277	873	1105
z toho dotace	916	655	763
Výdaje celkem včetně pojistného	1022	699	884
Rozdíl mezi příjmy a výdaji	255	174	221

Vyhodnocení provedené **SWOT analýzy**: na základě poskytnutých dat vlastníky farem ukázalo že:

- silnou stránkou farmy A je genová rezerva a kontinuální investice do modernizace zařízení farmy. Slabou stránkou je splácení úvěrů. Příležitostí je schopnost čerpání dotací, které jsou limitované nastavením podpor společnou zemědělskou politikou a rozložení rizika formou diverzifikace do nezemědělské činnosti,

- silnou stránkou farmy B je samoobslužnost farmy a uzavřený obrat stáda a slabým faktorem výměra pronajaté půdy. Příležitostí je do budoucna možný rozvoj farmy v rámci nezemědělské činnosti a využití investičních dotací na rozvoj a modernizaci zařízení.

ZÁVĚR

Farmy mají vhodně zaměřenou výrobu v podmínkách horské oblasti a osvědčila se jejich orientace na chov skotu bez tržní produkce mléka a chov původní šumavské ovce. Správným rozhodnutím bylo ekologické hospodaření, které zohledňuje životní prostředí a všechny jeho složky. Zemědělská půda je efektivně využívána v daném čase a prostoru.

Přístup k hospodaření farmy A je hodnocen pozitivně, protože majitelé se rozhodli od počátku svého podnikání investovat do modernizace zařízení, čímž se zefektivnila jejich výroba. V rámci redukce ekonomických a klimatických rizik farma diverzifikovala zemědělskou činnost o rozšíření chovu skotu a nezemědělskou činnost o poskytování služeb v rámci agroturistiky a údržby krajiny. Pro majitele je ekologické hospodaření životním stylem, zaměstnání je pro ně koníčkem a jejich vizí do budoucna je rozšíření výroby o vlastní zpracování jatečných kusů zvířat. V krátkodobém horizontu se ukazuje jako vhodné rozšíření podnikání o chov drobného zvířectva. V dlouhodobém horizontu je ke zvážení možnost kooperace ekologických farem podobného zaměření v regionu v zájmu dosažení synergických efektů v oblasti zpracování masa.

Přístup k hospodaření farmy B je hodnocen pozitivně z hlediska volby druhu zemědělského hospodaření a údržby krajiny. Vize majitelů farmy je rozšíření podnikání v roce 2017 o oblast agroturistiky a s tím spojené investice do nákupu dalších pozemků. Negativně je hodnocen přístup k dosavadní strategii neinvestování části příjmů do modernizace zařízení a zefektivnění provozu a nedostatečné využití možnosti diverzifikace podporované dotační politikou. Tím podnik nevytváří dostatečné zdroje pro naplnění své vize a vystavuje se potenciálnímu riziku do budoucna, pokud bude jeho jednostranné zaměření na chov skotu ohroženo externími vlivy. Doporučení pro farmu B vyplývá z výše uvedeného, a to reinvestovat finanční prostředky do rozvoje.

POUŽITÁ LITERATURA

DLOUHÝ, Josef a Jiří URBAN. *Ekologické zemědělství bez mýtů*. Česká technologická platforma pro ekologické zemědělství: Fakta o ekologickém zemědělství o biopotravinách pro média, 2011, s. 16. ISBN 978-80-87371-13-8.

HOMOLKA, Jaromír. *Právní a ekonomické souvislosti mimoprodukčních funkcí českého zemědělství*. In: Multifunkční zemědělství v regionálním kontextu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého semináře. Praha: ČZU, 2005. s. 98 – 110. ISBN 80-213-1323-4.

KOUŘILOVÁ, Jindra. *Multifunkční ekologické a konvenční zemědělství se zřetelem na podhorské a horské oblasti, část. I.*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, České Budějovice, 2007. 108 s. ISBN 978-80-7394-012-6.

MOUDRÝ, J., J MOUDRÝ a J. ROZSYPAL. *Analýza ekologického hospodaření na orné půdě*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. 32 s. ISBN 978-80-7394-053-9.

SKLENIČKA, Petr. *Základy krajinného plánování*. Naděžda Skleničková, 2003. 321 s. ISBN 80-903206-1-9.

STATISTICKÁ ŠETŘENÍ EKOLOGICKÉHO ZEMĚĎĚLSTVÍ *Základní statistické údaje (2013)*. Brno: ÚZEI, 2014. 56 s.

SVATOŠ, M. *Ekonomika agrárního sektoru*. 2008. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. str. 34. ISBN 978-80-213-1846-5.

ŠARAPATKA, B. et al. *Ekologické zemědělství v praxi*. Šumperk: PRO-BIO, 2006. 502 s. ISBN 80- 87080-00-9.